

Wij herrgård, Ockelbo

Konsekvensbeskrivning

2024-11-29

wsp

BESTÄLLARE

Ockelbo kommun

KONSULT

WSP Samhällsutformning

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 722 50 00

Org nr: 556057-4880
www.wsp.com

KONTAKTPERSON

Anna-Clara Ramström
anna-clara.ramstrom@wsp.com

DATUM

2024-03-26
2024-10-22, revidering
2024-11-29, revidering

UPPDRAGSNAMN

Detaljplan och kulturmiljöutredning Wij herrgård

UPPDRAGSNUMMER

10356711

UPPDRAGSLEDARE

Anna Åhs

FÖRFATTARE

Johanna Bergmark, bebyggelseantikvarie
Sakkunnig kulturvärden KUL K

GRANSKARE

Emil Bergstén Lilja, bebyggelseantikvarie
Sakkunnig kulturvärden KUL K

Anna-Clara Ramström
anna-clara.ramstrom@wsp.com
Sakkunnig kulturvärden KUL K

Innehållsförteckning

Inledning	4
Metod	5
Riksintresset Ockelbo och Vi [X 700]	6
Beskrivning av planförslaget (föreslagen åtgärd)	12
Påverkan, effekter och konsekvenser för kulturmiljön	14

Inledning

Uppdrag & syfte

WSP har fått i uppdrag av Ockelbo kommun att ta fram en ny detaljplan för Wij herrgård med omgivande bebyggelse, trädgård och park. Detaljplanen ska skydda kulturhistoriska värden, varför en kulturmiljöutredning har tagits fram för att utreda och synliggöra dessa. Denna konsekvensbeskrivning utgör del två i uppdraget. Konsekvensbeskrivningen utgår från planbeskrivning och plankarta daterade 2024-10-11.

Konsekvensbeskrivningen tar utgångspunkt i den kulturmiljöutredning som WSP tidigare tagit fram för samma planområde, daterad 2024-03-01. I utredningen klarläggs platsens kulturhistoriska värden och känslighet för förändring. Här finns även rekommendationer med råd för hur fastigheterna kan utvecklas och förvaltas för att säkerställa att de kulturhistoriska värdena inte tar skada i samband med planarbetet, vilka ligger till grund för planarbetet. Det aktuella planförslaget har utarbetats med utgångspunkt i kulturmiljöutredningens rekommendationer och i samråd med bebyggelseantikvarie.

Ockelbo kommun har parallellt med planprocessen haft en bygglovsprocess där man beviljat bygglov för ett antal åtgärder som påverkar kulturmiljön. Bygglovets innebär framförallt förändringar av huvudbyggnaden. Dessa tas dock inte i beaktande i denna konsekvensbeskrivning.

Utredningsområde

Utredningsområdet omfattar dels själva planområdet men även och dess koppling till omkringliggande bruksbebyggelse och agrara landskap med vyer mot Ockelbo och Ockelbo kyrka enligt riksintresseavgränsningen.

Flygfoto över Ockelbo med Wij herrgård inom vit markering och planområdet inom rödmarkering.

Inom planområdet finns idag huvudbyggnad, flyglar och arkivbyggnad, bruksmäss, bostadslänga, ett mindre bostadshus, en f.d. verkstadsbyggnad och garage. Här finns även en konferensanläggning, butik, växthus och byggnader som nyttjas för driften av trädgården och trädgårdsutbildningen. Herrgården omges av park och odlingsmarker.

Metod

Konsekvensbedömning riksintressen

Riksintressen för kulturmiljövården är sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. Det är områden som pekats ut av Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet gemensamt. För riksintresseområden för kulturmiljövården gäller att de ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på kulturmiljön. Till varje område (riksintresseanspråk) som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövård finns en riksintressebeskrivning, som redogör för anspråket. Det är den delen av anspråken som regleras enligt lag (Miljöbalken 3 kap 6 §).

Om länsstyrelsen bedömer att en åtgärd kan medföra påtaglig skada på riksintresset bör länsstyrelsen så tidigt som möjligt ange hur åtgärden riskerar att inte tillgodose riksintresset. Därigenom skapas förutsättningar för att åtgärden ska kunna justeras under planeringsprocessen och att påtaglig skada undvikas. Vid bedömning av förändring inom eller i anslutning till riksintresse för kulturmiljövården är det möjligheten att förstå och uppleva det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet centralt. Detta handlar om möjligheten att läsa och uppleva miljön.

Riksintressena består av flera olika uttryck i form av objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband som gör den riksintressanta berättelsen läsbar. Om dessa uttryck förändras påverkas även möjligheten att uppleva och förstå riksintresset. Vid bedömning av en åtgärds konsekvenser och skada på kulturmiljön är det påverkan på de riksintressanta uttrycken som är avgörande.

I konsekvensbedömningen utgår WSP från Riksantikvarieämbetets *Handbok för kulturmiljövårdens riksintressen* (2014). Ett av handbokens centrala avsnitt belyser kulturmiljöns läsbarhet, det vill säga hur väl miljön fortsättningsvis kommer att karaktäriseras av eller återspegla det riksintressanta sammanhang som ligger till grund för utpekandet. I denna bedömning är utgångspunkter påverkan på miljön som helhet samt påverkan på enskilda objekt som har betydelse för den riksintressanta kulturmiljöns läsbarhet. Relevanta frågor för bedömningen har varit:

- 1. Vad försvinner och vad tillkommer?
- 2. Är påverkan visuell eller funktionell?
- 3. Är påverkan direkt eller indirekt?
- 4. Är påverkan tillfällig eller bestående?
- 5. Hur påverkas miljöns värden?
- 6. Hur påverkas miljöns värden?

Bedömningen vilar även på en känslighetsanalys i vilken WSP utgått från risken att de kulturhistoriska värdena kan förstöras eller minska vid föreslagna förändringar eller tillägg, samt utifrån kulturmiljöns möjlighet att ta emot nya inslag utan att dess kulturhistoriska karaktär eller värde förändras. Grunden i analysen är de värdebärande uttrycken, strukturerna och sambanden som är särskilt nödvändiga för företeelsens helhet och relevans. Känslighetsanalysen för Wij herrgård går att läsa i WSP:s kulturmiljöutredning daterad 2024-03-01.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	försvinna
Innebörd	Förbättring			Ingen påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållningssätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – Lindra Minimera skadan	Ej tillåtet Undvika skadan	

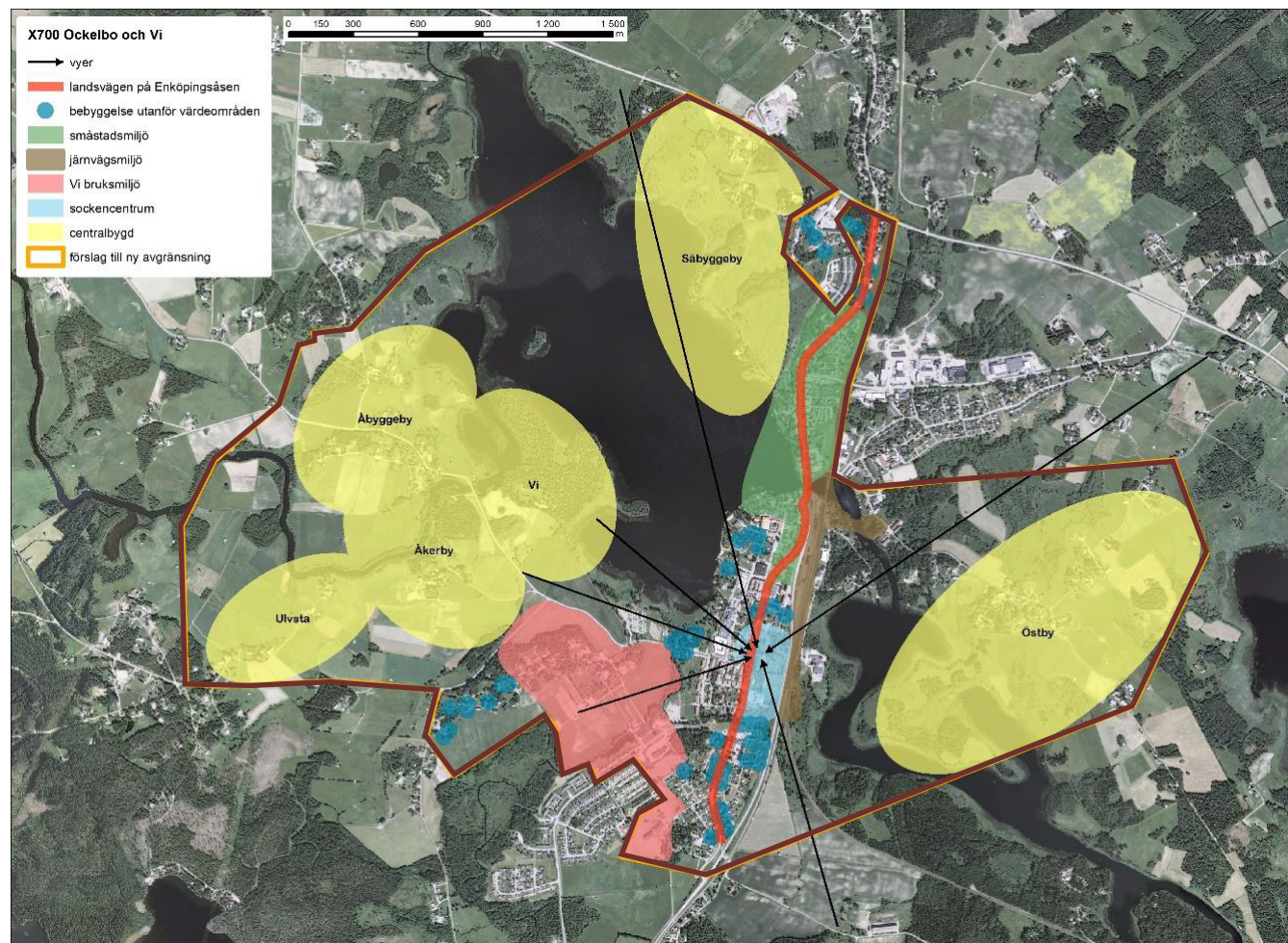
Bedömning enligt Riksantikvarieämbetets handbok avseende förändringens påverkan på riksintresse för kulturmiljövården.

Riksintresset Ockelbo och Vi [X 700]

Riksintressen för kulturmiljövården är geografiskt sammanhängande miljöer där landskap, bebyggelse och strukturer bildar en komplex helhetsmiljö som särskilt väl belyser ett visst historiskt skeende eller händelseförlopp som är viktig för förståelsen av landets samhällsutveckling. Kulturmiljövårdens riksintressen regleras i miljöbalkens 3 kap. 6 § och ingår i miljöbalkens hushållningsbestämmelser. Riksintressen ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada deras värden.

För varje riksintresse har Riksantikvarieämbetet tagit fram en beskrivning som består av en motivering som ringar in områdets kulturhistoriska sammanhang samt en redovisning av olika uttryck för riksintresset. Riksintresset *Ockelbo och Vi [X 700]* omfattar ett större område och består av flera olika berättelser, där Wij bruksmiljö utgör en av många. Dessa redogörs i karta till höger.

Som ett stöd för att tolka riksintresset *Ockelbo och Vi [X 700]* har länsstyrelsen tagit fram ett kunskapsunderlag som tydliggör riksintressets värdebärande uttryck. Underlaget är en vägledning för att tolka riksintresset. Länsstyrelsen har ett övergripande ansvar för att riksintressena tillgodoses i samband med planerings- och beslutsprocesser. Det är också länsstyrelsen som bedömer om en åtgärd kan medföra påtagligt skada på ett riksintresse.

Karta från länsstyrelsens över riksintresset Ockelbo och Vi [X 700] med Wij bruksmiljö inom rosafärgat område. Karta: KMV Forum/Länsstyrelsen

Riksintressebeskrivning

Motivering:

Kommunikationsmiljö, tätort, sockencentrum och bruksmiljö som alla är framvuxna i en fornlämningsrik förhistorisk centralbygd vid mötet mellan två förhistoriska kommunikationsstråk, en vattenled och en åsväg. Miljön återspeglar samhällsutvecklingen på en plats som tack vare sina kommunikationsmässiga och landskapliga förutsättningar dragit till sig verksamheter och centrala funktioner från järnåldern till 1930-talet. (Kommunikationsmiljö; järnvägsmiljö, stationssamhälle, bruksmiljö, tätort, fornlämningsmiljö, sockencentrum, kyrkomiljö, odlingslandskap).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljön kring Bysjön, bestående av ett stort antal lågtekniska järnframställningsplatser och gravfält som ofta har slagg i gravanläggningarna och som hör samman med yngre järnålderns bystruktur. Odlingslandskapet och den förhistoriska färdvägen på åsen och dess möte med en förhistorisk vattenled. Gammalt broläge. Sockencentrat med Gästriklands största sockenkyrka samt prästgård och anslutande boställs- och gårdsbebyggelse samt f d kommunalhus. Denna bebyggelses relation till kyrkan. Siktlinjer mot kyrkan som är ett landmärke. Vi bruksmiljö med herrgårdsanläggning omgiven av park, valsverk, två bruksgator, järnvägsstation och stor ekonomigård, bebyggelse från 1700-talets slut till 1900-talets början. Tät småstadsbebyggelse från ekelskiftet 1900 längs åsgatorna. Järnvägsmiljön med stationshus, magasin och stort spårområde.

Vyn mot kyrkan med kyrktornet som landmärke i landskapet är ett uttryck för riksintresset.

Ur länsstyrelsens fördjupade kunskapsunderlag

Värdebärare:

- Herrgårdsanläggningen med rätlinjigt ordnad bebyggelse från 1700–1800-talen, park, trädgård, alléer och siktlinjer.
- Bruksmässen från 1910-talet som är ett landmärke från det omgivande landskapet.
- Det öppna odlingslandskapet runt herrgården. Åkerby kvarn.
- Vi valsverk från 1880-talet med damm, kanal och intilliggande trösklada.
- Vi bruks stationshus och banvallen efter DONJ.
- Ekonomigården med komplett bebyggelse från 1900-talets början, ett torp och rester efter alléer.
- De fria vyerna från ekonomigården över det öppna odlingslandskapet mot sydväst och de kvarvarande utblickarna mot bruket och herrgården.
- Vigatans bruksgata med enhetlig och tidlös, klassicistisk karaktär med bevarade uthus.
- Bruksgatan på Viberget med blandad äldre bebyggelse, allé och parkträd som sammanbinder bruksgatan med herrgårdsparken.
- Grusbelagda byvägen genom Böle med småskalig, äldre, varierad bebyggelse.

Riksintressets uttryck, egenskaper & karaktärsdrag

- inom utredningsområdet

De fysiska uttrycken som gör det möjligt att utläsa och uppleva den riksintressanta berättelsen i dagens landskap utgör grunden till riksintresset. Uttrycken kan bestå av hela miljöer, mindre områden, markslag, byggnader, anläggningar, lämningar, egenskaper och karaktärsdrag samt visuella, funktionella eller andra samband mellan dessa.

På detta uppslag förtydligas de uttryck inom riksintresset som kan kopplas till Wij bruksmiljö i sin helhet, med utgångspunkt i de värdebärare som pekas ut i i länsstyrelsens kunskapsunderlag.

Wij herrgårdsanläggning

- Herrgårdsanläggningen med rätlinjigt ordnad bebyggelse från 1700–1800-talen, park, trädgård, alléer och siktlinjer.
- Huvudbyggnad från 1830-tal med två flyglar, en från 1770-talet.
- Omgivande äldre parkanläggning med allé, mittaxel och arkivbyggnad.
- Kvarvarande ekonomibyggnader i form av arbetarbostäder.
- Siktlinjer mot kyrka, valsverket, arbetarbostäder och omgivande kulturlandskap.

Bruksmässen

- Bruksmässen från 1910-talet berättar om herrgårdens koppling till bruksnäringen.
- Dess synliga läge som landmärke i bruksmiljön och omgivande odlingslandskap.
- Timmerbyggnad med brant takfall täckt av tegelpannor i tidstypisk nationalromantisk stil.

Denna sida är ett utdrag ur *Kulturmiljöutredning Wij herrgård* (WSP 2024-03-01).

Odlingslandskapet runt herrgården

- Det öppna odlingslandskapet runt herrgården. Åkerby kvarn.
- Öppet aktivt jordbrukslandskap omger herrgårdsanläggningen berättar om platsens ursprung.
- Möjliggör siktlinjer mot kyrkan som är ett landmärke samt visuell kontakt med valsverk och bebyggelse längs bruksgatorna.

Vi valsverk

- Vi valsverk från 1880-talet med damm, kanal och intilliggande trösklada.
- Ekonomigården med komplett bebyggelse från 1900-talets början, ett torp och rester efter alléer.
- De fria vyerna från ekonomigården över det öppna odlingslandskapet mot sydväst och de kvarvarande utblickarna mot bruket och herrgården.
- Vigatans bruksgata med enhetlig och tidlös, klassicistisk karaktär med bevarade uthus.

Vibergets bruksgata

- Bruksgatan på Viberget med blandad äldre bebyggelse, allé och parkträd som sammanbinder bruksgatan med herrgårdsparken.
- Grusbelagda byvägen genom Böle med småskalig, äldre, varierad bebyggelse.

Miljöns koppling till riksintresset

Wij herrgård har en tydlig koppling till riksintresset Ockelbo och Vi [X 700] genom dess nära historiska samband med Wij bruk, som är en kärnmiljö inom riksintresset (Vi bruksmiljö). Herrgårdsanläggningen utgör ett viktigt bärande uttryck för riksintresset. Kopplingen mellan bruksmiljön och herrgården är ännu tydligt avläsbar idag genom såväl bebyggelse, landskap och strukturer. Herrgården utgör maktcentrum i bruksmiljön och de funktionella och visuella sambanden mellan herrgården och valsverket går ännu att urskilja i landskapet idag. Ett särskilt tydligt uttryck är den allékantade vägen som sträcker sig från herrgårdens södra kortsida (som tidigare var entré till brukskontoret) till Wij valsverk och sammanbinder de båda komponenterna i helhetsmiljön.

Likaså ligger Vibergets bruksgata med före detta arbetarbostäder i direkt anslutning till planområdet och sammanbinder bruksgatan med herrgårdsanläggningen. De omgivande landskapsrummen runt herrgårdsanläggningen är likaså en viktig del i riksintresseuttrycket. I riksintressets uttryck ingår även siktlinjer mot kyrkan, som är ett landmärke i landskapet. Särskilt siktlinjen från de öppna odlingsrummen nordöst om herrgården.

Texten på denna sida är ett utdrag ur *Kulturmiljöutredning Wij herrgård* (WSP 2024-03-01).

Konsekvensbedömning av kulturmiljö

Riksantikvarieämbetets metod för konsekvensbedömning av riksintressen för kulturmiljövården

Vad försvinner och vad tillkommer?

- Försvinner enskilda objekt, strukturer eller visuella och funktionella samband som har betydelse för läsbarheten av den kulturhistoriskt värdefulla miljön?
- Tillkommer nytillskott som påverkar kulturmiljöns skalor, former eller karaktärsdrag på ett sådant vis som negativt inverkar på läsbarheten – d.v.s. möjligheterna att förstå och uppleva av den kulturhistoriska utvecklingen i landskapet?

Är påverkan visuell eller funktionell?

- Påverkas siktlinjer, skala, sammanhang, rumsligheter, orientering eller andra aspekter av den visuella upplevelsen av miljön på ett sådant vis som inverkar negativt på möjligheterna att förstå och uppleva den kulturhistoriskt värdefulla miljön?
- Påverkas rörelsestråk, kommunikationsleder eller andra funktioner och förutsättningar med betydelse för möjligheten att bruka, förvalta och röra sig inom miljön?

- Kan åtgärden innebära att tillgängligheten till miljön minskar, att området fragmenteras, barriärer skapas eller att möjligheterna att besöka miljön på annat sätt försvåras?

Är påverkan direkt eller indirekt?

- Är det troligt att åtgärden kan komma att följas av andra åtgärder eller särskilda anläggningar vilka i sig kan medföra negativa konsekvenser?
- Finns det risk för att åtgärden på sikt minskar möjligheterna att bruka och förvalta miljön, eller leder till en sådan ändrad användning av miljön att läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhanget påverkas negativt?

Är påverkan tillfällig eller bestående?

- Innebär åtgärden att möjligheterna att förstå och uppleva eller bruka den kulturhistoriskt värdefulla miljön kraftigt försämras under en begränsad tid?
- Försvinner värdebärande egenskaper och uttryck eller tillkommer nytillskott som påverkar den värdefulla miljön negativt på ett varaktigt, irreversibelt vis?

Vilka egenskaper påverkas?

- Påverkar åtgärden de egenskaper som är centrala för läsbarheten och upplevelsen av miljön – d.v.s. de, eller delar av de, fysiska uttryck utan vilka det kulturhistoriska sammanhanget inte längre kan läsas?
- Påverkar åtgärden sådana egenskaper som stödjer eller förstärker läsbarheten och upplevelsen av miljön?

Hur påverkas miljöns värden?

- Förloras eller förvanskas de värden som ligger till grund för utpekandet?
- Försvagas dessa värden så att området mindre väl belyser det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet?

Beskrivning av planförslaget (föreslagna åtgärder)

Syftet med detaljplanen är att i samband med förändringar av ägandet, möjliggöra tillkommande användningar av herrgården, flyglar, arkivkullen och intilliggande trädgård, samtidigt som bevarande och utvecklande av de kulturhistoriska värden som finns på platsen säkerställs. Detaljplanen syfte är också att också utreda och föreslå lämpliga användningar i området.

Detaljplanen medger, utöver befintlig bebyggelse, tre nya byggrätter med bestämmelser om utformning som ska anpassas till områdets kulturmiljövärden. I planförslaget ges kulturhistoriskt värdefulla strukturer, egenskaper och karaktärsdrag skydd genom olika bestämmelser.

Ändrad användning

Ändrad användning av bebyggelse

För bebyggelsen inom herrgårdsområdet tillkommer användningen *bostad (B)* och *tillfällig vistelse (O)*. För området med trädgårdsmästarbostaden och röda längan tillkommer användningen *tillfällig vistelse, besöksanläggning (R)* och *skolverksamhet (S)*.

Ändrad användning av jordbruksmark och parkyta

Ett stycke jordbruksmark nordväst om infartsvägen, i anslutning till befintlig parkering vid konferensanläggningen, föreslås få bestämmelsen *kvartersmark* med användningen *tillfällig vistelse* och *besöksanläggning*. Marken är försedd med *prickmark* och får inte bebyggas. Syftet är att möjliggöra parkering, denna får dock inte asfalteras. I den södra delen av planområdet får en yta som idag tillhör parken en ny användning som *besöksanläggning*. Syftet är att möjliggöra en utveckling av trädgårdsutbildnings/skolverksamheten.

Nya och ändrade byggrätter

Ny byggrätt 1 (f.d. potatisladan/Ekbacken)

Byggrätten är placerad intill Ekbacken på platsen för den nedbrunna potatisladan, direkt väster om jordkällaren. Merparten av ytan utgörs av park. Byggrätten medger en byggnadsarea på 600 m². Byggnaden är tänkt att kunna uppföras i sutteräng i en våning och nockhöjd är satt till 100,5 meter över angivet nollplan. Fasadmateriel liksom takvinkel regleras med utformningsbestämmelser.

Ny byggrätt 2 (parkering)

Byggrätten är placerad på en idag obebyggd yta nordost om herrgårdsanläggningen, som nyttjas som parkering. Byggrätten medger en byggnadsarea på 375 m². Högsta nockhöjd är 9,5 meter. Fasad- och takmateriel liksom takvinkel regleras med utformningsbestämmelser.

Ny byggrätt 3 (parken)

Byggrätten ligger inom parkområdet i den södra delen av planområdet. Byggrätten medger en total byggnadsarea om 60 m², med en byggnadsarea om 30 m² per byggnad. Högsta nockhöjd är 5 meter. Fasad- och takmateriel liksom takvinkel regleras med utformningsbestämmelser.

Ändrade byggrätter

Byggrätten i planområdets sydvästra hörn där det bland annat ligger växthus och ett före detta snickeri utökas och medger flera nya byggnadsvolymer. Nockhöjd och utformning på tillkommande bebyggelse regleras genom bestämmelser om takmateriel, takform och taklutning. Även byggrätten i anslutning till konferensanläggningen utökas.

Skydd av kulturhistoriskt värdefulla delar

Värdefull bebyggelse och element

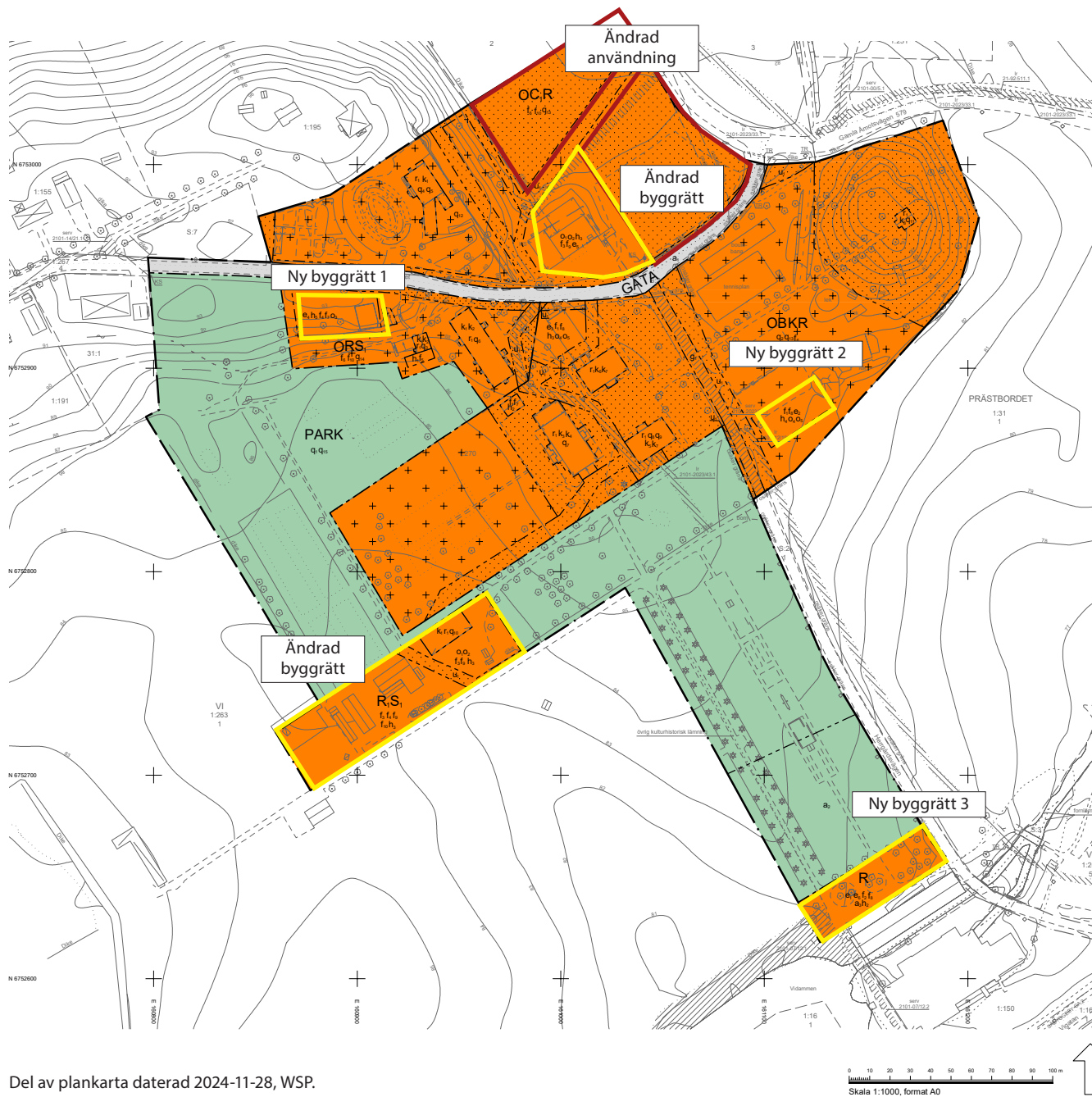
Alla kulturhistoriskt värdefulla byggnader inom planområdet förses med rivningsförbud och skyddsbestämmelser och/eller varsamhetsbestämmelser i plan. Detta gäller herrgårdsbyggnad, flyglar, arkivbyggnad, bruksmässen, trädgårdsmästarbostaden, röda längan och snickeriet. Jordkällaren förses med rivningsförbud. Även stenvallen intill bruksmässen ges skydd i detaljplanen.

Trädgård och parkmiljö

Utemiljöer, trädgårdar och parkmiljöer inom planområdet skyddas genom att förses med bestämmelserna *parkmark*, *korsmark* och *prickmark*. Trädgården och parkmiljön har även försetts med skyddsbestämmelser som fastställer att parken och bebyggelseområdet ska bevaras, att marken inte får asfalteras, samt att äldre träd inte får fällas (om de inte är sjuka eller utgör en säkerhetsrisk). Marklov krävs för markåtgärder som försämrar markens genomsläpplighet, samt för trädfällning av träd som är äldre än 30 år eller har en stamdiameter om minst 20 cm, mätt 130 cm från mark.

Värdefulla vägsträckningar

Bevarande av äldre vägsträckningar inom området säkerställs genom bestämmelser om användning, däribland användningen *gata* (allmän plats) och *gemensamhetsanläggning/markreservat* (kvartersmark). Mindre vägsträckningar och stigar skyddas genom att de ligger inom parkmark.

Del av plankarta daterad 2024-11-28, WSP.

Påverkan, effekter och konsekvenser för kulturmiljön

För att tydliggöra hur bedömningen av konsekvenser för kulturmiljöhistoriska värden genomförs redovisas de centrala frågor som Riksantikvarieämbetets metod ställer, samt svaren på dessa, för aktuellt planförslag på nästkommande sida.

PÅVERKAN & EFFEKTER

Detaljplanen innebär på det stora hela många förändringar som leder till positiva effekter för kulturmiljön. Wij herrgård och trädgårdar är en levande miljö där trädgårdens skolverksamhet bidrar positivt till platsens fortlevnad. Planförslaget tar utgångspunkt i områdets potential och möjliggör att platsen fortsatt kan utvecklas, användas och förvaltas. Ändringar och ingrepp i en känslig kulturmiljö innebär dock alltid en viss risk. I och med att ett av detaljplanens syften är att säkerställa de kulturmiljöhistoriska värdena bedöms det dock finnas goda möjligheter för att åtgärderna utförs med varsamhet och hänsyn till den kulturmiljöhistoriskt värdefulla miljön.

Fastställd användning

Den tilltänkta användningen av befintlig bebyggelse bedöms inte innebära någon större negativ påverkan på kulturmiljöns värden. Att herrgårdsbebyggelsen får användning *tillfällig vistelse* och *bostad* kan dock komma att ställa krav på tillgänglighetsanpassning, vilket kan medföra negativa effekter för den södra flygeln. Områdets användning kan på det stora hela innebära att användningen blir mer förenlig med de kulturmiljöhistoriska värdena och trädgårdsverksamhetens utveckling regleras och tryggas. En del av jordbruksmarken i anslutning till parkeringen vid entrén till området tas i anspråk för parkering vilket innebär en viss negativ påverkan.

Ny bebyggelse

Föreslagen plan möjliggör för nya byggrätter på tre platser inom planområdet. Den tillkommande bebyggelsen kommer att utgöra moderna tillägg i den kulturmiljöhistoriska miljön, vilket delvis kan försvåra möjligheten att uppleva platsens kulturmiljöhistoriska värden. Planbestämmelserna bedöms dock i stort vara tillräckliga för att de nya byggnaderna inte ska få någon betydande påverkan på kulturmiljön. Dock bedöms byggrätten vid Ekbacken kunna få en negativ påverkan på kulturmiljön på grund av dess omfattande volym i en känslig parkmiljö.

Se fördjupade beskrivningar av påverkan, effekter och konsekvenser för av de nya byggrätterna på nästa uppslag.

Skydd av befintliga byggnader m. m.

Planförslaget innebär överlag positiva effekter för kulturmiljön genom att både bebyggelse, element, landskap och parkmiljön ges skydd i detaljplan, vilket innebär att miljöns kärnvärden skyddas för framtiden. Parkmiljö, trädgård och bebyggelsen utgör alla viktiga gestaltade delar i helhetsmiljön och det är mycket positivt att de bevaras. Den ändrade användningen möjliggör samtidigt att bebyggelsen förvaltas och därmed underhålls. Det saknas dock skydd för södra flygelns exteriör vad gäller sten-trappa och portik tillhörande huvudentrén. Ett bygglov för att tillgänglighetsanpassa huvudbyggnadens trappa har redan beviljats. En liknande åtgärd bör undvikas på 1700-talsportiken på den södra flygeln.

Egenskaper med koppling till riksintresset som påverkas av förslaget:

- Herrgårdsanläggningen med rätlinjigt ordnad bebyggelse från 1700–1800-talen, park, trädgård, alléer och siktlinjer.
- Siktlinjer mot kyrka, valsverket, arbetarbo-städer och omgivande kulturlandskap.
- Öppet aktivt jordbrukslandskap som omger herrgårdsanläggningen och berättar om platsens ursprung.

Sammanfattning utifrån RAÄ:s metod för konsekvensbedömning

Sammanfattningen utgår från de förändringar som planförslaget innebär för miljöns kulturhistoriska värden.

Vad försvinner och vad tillkommer?

- Nya byggrätter som medför att flera nya byggnadsvolymer tillkommer.
- Delar av jordbruksmark tas i anspråk för tillfällig vistelse och besöksändamål.

Är påverkan direkt eller indirekt?

- Planförslaget innebär en direkt påverkan då den innebär fysiska förändringar av kulturmiljön.

Är påverkan tillfällig eller bestående?

- Påverkan bedöms vara bestående. En byggrätt är att betrakta som en permanent åtgärd.

Är påverkan visuell eller funktionell?

- Påverkan är både visuell och funktionell den planförslaget innebär både ändrad användning och fysiska tillägg i miljön.

Vilka egenskaper påverkas?

- Det visuella sambandet med Ockelbo kyrka försvagas genom att siktlinjen från herrgårdsmiljön mot kyrkan bryts.
- Jordbrukslandskapet som omger anläggningen minskar i omfattning.

Hur påverkas miljöns värden?

- Delar av kulturmiljöns värden påverkas negativt, dock i begränsad omfattning. Sammantaget bedöms miljöns kulturhistoriska värden i sin helhet bestå.

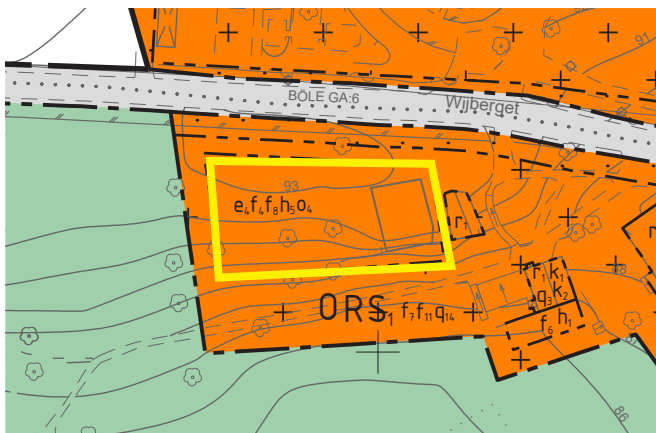

Ny byggrätt 1 (f.d. potatisladan/ekbacken)

Byggrätten är placerad i planområdets västra del i anslutning till ekbacken och har tidigare varit bebyggd med en potatislada som idag är nedbrunnen. Platsen har pekats ut som ett av tre områden med potential att bebyggas i WSP:s kulturmiljöutredning. En ny byggnadsvolym bedöms ha potential att kunna stärka sambandet till bruksgatan Wiberget och utgöra en länk mellan arbetarbostäderna och planområdet. Den nya byggrätten medger en byggnadsarea på 600 m² och en nockhöjd på 100,5 meter över angivet nollplan, vilket möjliggör en byggnad i ett våningsplan i sutteräng. Fasaderna ska vara av trä och taket ska vara ett sadel- eller pulpettak med en största takvinkel om 30 grader.

Påverkan och effekter

Planförslaget innebär att en ny byggnadsvolym tillkommer i parkmiljön intill den gamla trädgårdsmästarbostaden. Byggnaden blir ett nytt visuellt tillägg i i en del av herrgårdsmiljön som tidigare inte varit bebyggd i någon större utsträckning, och som bedöms utgöra en viktig del av helhetsmiljön. Den nya byggnadskroppens volym avviker i hög grad från omgivande miljö och bedöms kunna upplevas dominerande i sin närmiljö. Byggnadens stora volym ställer mycket stora krav på byggnadens gestaltning för att den inte ska upplevas konkurrera med intelligande bebyggelse. Eftersom utformningsbestämmelserna endast reglerar fasadmateriell, takform och taklutning innebär den nya byggrätten stora osäkerheter kring byggnadens gestaltning. Ett pulpettak på en byggnad av denna volym är främmande i den här typen av miljö, och bedöms mindre lämpligt.

Utsnitt ur plankarta daterad 2024-10-10.

Den nya byggrätten innebär även att delar av trädbeståndet vid ekbacken kommer att behöva fällas, sannolikt även äldre ekträd som har ett högt kulturhistoriskt värde. Detta kommer att förändra ekbackens karaktär i stor utsträckning och riskerar att medföra att den äldre parkmiljön blir svårare att avläsa, vilket bedöms kunna innebära negativa effekter för kulturmiljön.

Konsekvenser

Den nya byggrätten bedöms kunna innebära negativa konsekvenser för kulturmiljön, då den utgör ett nytt modernt tillägg med avvikande volym i en del av anläggningen som idag saknar sentida tillägg. Förändringen gör det därmed svårare att avläsa den ursprungliga miljön och dess kulturhistoriska sammanhang.

Den röda pilen indikerar ungefärlig placering av byggrätten.

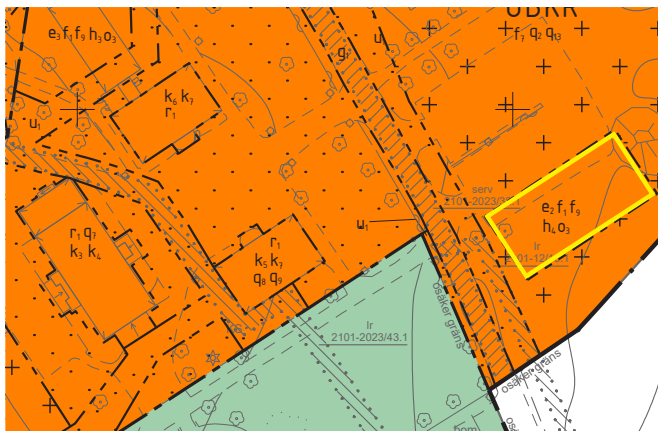
Grunden efter den nedbrunna potatisladan.

Ny byggrätt 2 (parkering)

Byggrätten är placerad i planområdets östra del i direkt anslutning till herrgårdsmiljön. Platsen har pekats ut som ett av tre områden med potential att bebyggas i WSP:s kulturmiljöutredning. Idag används ytan som parkering. Den nya byggrätten medger en byggnadsarea på 375 m² och en nockhöjd på 7,5 meter. Fasaden ska slätputsad i en ljus kulör och taket ska vara av papp, falsad plåt, pannplåt i svart kulör eller oglaserat rött lertegel, med en takvinkel på 25 grader. Fasaden ska vara slätputsad eller i trä och kulören ska anpassas till områdets kulturmiljövärden.

Påverkan och effekter

Planförslaget innebär att en ny byggnadsvolym tillkommer i en kulturhistoriskt känslig miljö. Platsen där byggrätten är placerad innehar inte några höga kulturhistoriska värden i sig, däremot ingår den i en kulturhistoriskt viktig och sammanhållen helhetsmiljö som utgörs av herrgård, flyglar, arkivbyggnad och parkmiljö med allé. Placeringen av den nya byggrätten bedöms vara väl anpassad till kulturmiljöns värden och tar hänsyn till viktiga siktlinjer mot Ockelbo kyrka. Genom att byggnaden föreslås få en lägre nockhöjd än intilliggande herrgård- och flygelbyggnader underordnar sig den nya byggnadsvolymen herrgårdsanläggningen, vilket är positivt utifrån ett kulturmiljöperspektiv. Byggnadens utformning bedöms kunna anpassas till kringliggande värdefull bebyggelse vad gäller materialval och takvinkel enligt planens bestämmelser. Däremot krävs en omsorgsfull gestaltning av byggnaden eftersom den ligger i en känslig miljö.

Utsnitt ur plankarta daterad 2024-10-10.

Konsekvenser

Den tillkommande byggrätten medför en förändring inom en kulturhistoriskt känslig miljö, där möjligheten till upplevelse och förståelse av bruksherrgården försvåras något genom att nya moderna tillägg tar plats i den historiska miljön. Åtgärden bedöms dock inte påverka möjligheten att uppleva och förstå riksintressets kärnvärden. Möjligheten att fortsatt kunna avläsa miljöns kulturhistoriska värden bedöms kvarstå.

Den röda pilen indikerar ungefärlig placering av byggrätten. Kyrktornet tillhörande Ockelby kyrka inom svart markering.

Skiss över placering av ny byggrätt, AIX 2024-05-15.

Ny byggrätt 3 (parken)

Byggrätten är placerad i planområdets sydligaste del inom den sentida parkanläggningen, precis intill valsverket. Byggrätten medger en total byggnadsarea om 60 m² med en byggnadsarea om 30 m² per byggnad. Högsta nockhöjd är 5 meter. Fasaden ska vara slätputsad eller i trä, kulören ska anpassas tillområdets kulturmiljövärden. Tak ska vara av papp, falsad plåt, pannplåt eller oglaserat rött lertegel.

Påverkan och effekter

Planförslaget innebär att en eller två mindre byggnadskroppar kan uppföras i nära anslutning till Wij valsverk, som utgör ett av riksintressets kärnvärden. Byggnadernas volymer bedöms dock underordna sig de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna i närmiljön. Placeringen av byggnadskropparna blir här viktig för att värna viktiga siktlinjer och funktionella samband på platsen. Här finns en betydelsefull äldre vägsträckning med allé, som synliggör sambandet mellan bruksanläggningen/valsverket och Wij herrgård. Utformningen på de nya byggnaderna bedöms vara väl anpassad till kulturmiljöns värden.

Konsekvenser

Den nya byggrätten bedöms inte påverka möjligheten att uppleva och förstå riksintressets kärnvärden. Möjligheten att fortsatt kunna avläsa miljöns kulturhistoriska värden bedöms kvarstå.

Utsnitt ur plankarta daterad 2024-10-10.

Byggnader tillhörande det gamla valsverket vid Wij bruk.

Del av parkmiljön där den nya byggrätten är placerad.

KONSEKVENSER FÖR KULTURMILJÖN

Sammanvägd bedömning

Det aktuella planförslaget innebär på det stora hela många bestämmelser som säkerställer bevarande av miljöns kulturhistoriska värden och ger goda förutsättningar för förvaltning av kulturmiljön. Det bedöms finnas god potential för Wij herrgård och trädgårdar att fortsatt utvecklas som ett viktigt besöksmål i Ockelbo kommun, samtidigt som miljöns kulturhistoriska värden bevaras för framtiden. Planen innebär dock en del osäkerheter vad gäller de nya byggrätterna inom ekbacken och intill herrgården, som delvis kan försvåra läsbarheten av den historiska miljön.

Wij herrgård är ett av flera uttryck som ingår i riksintresset *Ockelbo och Vi [X 700]* genom dess historiska koppling till Wij bruk. Inga kärnvärden som ligger till grund för områdets utpekande som riskintresse för kulturmiljövården bedöms försvagas, förloras eller förvanskas i och med aktuellt planförslag. Förändringen av parkmiljön bedöms dock ha en viss negativ påverkan på kulturmiljön, men inte i sådan omfattning att man kan hävda några större negativa konsekvenser för riksintresset.

Råd för fortsatt planarbete som säkerställer bevarande av kulturhistoriska värden

- Höga krav på kvalitet och utförande krävs vid nybyggnation inom de nya byggrätterna vid ekbacken och intill herrgården.
- Detaljerade volymstudier för ny byggnadsvolym för byggrätten inom ekbacken behöver tas fram i samband med projektering.
- Södra flygeln är uppförd under 1700-talet. dess portik och exteriöra trappa bör skyddas från ändringar.
- Den nya byggrätten i Ekbacken kan med fördel studeras vidare och regleras i sin volym och utformning i högre grad för att säkerställa en god anpassning till kulturmiljön.
- Vid genomförande av planen med uppförande av nya byggrätter är det viktigt att antikvarisk sakkunnig medverkar vid lovärenden.

Kontakt

Anna-Clara Ramström
anna-clara.ramstrom@wsp.com
T 010-721 07 26

Kulturmiljögruppen
WSP Sverige AB
Arenavägen 7
121 88 Stockholm-Globen
T 010-722 50 00

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Kulturmiljökompetensen på WSP är bred, våra cirka 15 medarbetare finns över hela landet och har starka kompetenser som byggnadsantikvarier, arkitekturhistoriker, konstvetare, kulturgeografer, arkeologer och samhällsplanerare. Tillsammans ser vi till att WSP kan försörja myndigheter, allmänheten, företag, exploatörer och privatpersoner med tydliga underlag och utredningar, efter de senaste rönen inom kulturmiljöfältet.

www.wsp.com

